

# ”Vi använder ett andligt språk som hindrar oss från att vara sant mänskliga”

*Joel Halldorf samtalar med Kate Bowler om vilka vi är efter att livet har drabbat oss.*

**E**FTER ATT JUST HA blivit klar med sin avhandling om framgångsteologi, drabbades Kate Bowler för tio år sedan av svår cancer. Hon insåg då att föreställningen om att man kan tro sig frisk inte bara fanns inom högkarismatiska kyrkor, utan genomsyrade hela kulturen. Hon möttes ständigt av rådet att ”tänka positivt” för att övervinna sjukdomen, och fick misstänksamma frågor om vad hon gjort för att drabbats av denna olycka.

I självbiografen *Everything Happens for a Reason (And Other Lies I Have Loved)* som hamnade på New Yorks bästsäljarlista skrev hon om sina erfarenheter. I dag är hon en av USA:s mest efterfrågade teologer, och driver bland annat podcasten ”Everything happens”. Joel Halldorf mötte henne på Duke University, där hon undervisar, för ett samtal om en kristen tro som låter oss vara människor fullt ut.

**JOEL HALLDORF:** *Du är uppvuxen i en mennonitisk kyrka i Kanada. Den traditionen finns inte riktigt i Sverige, hur skulle du beskriva den?*

**KATE BOWLER:** Mennoniterna har sina rötter i 1500-talets radikala reformationer. De svär inte eder, är pacifister och tveksamma till tanken att kyrkan ska välsigna staten. Det har gjort att mennoniter ofta har tvingats i exil.

Mennoniter tror på enkelhet, på gemenskap och på ömsesidigt beroende. Det uppskattar jag, för det är en teologi för de svaga. Du vet, de sjuka, de fattiga, de gamla, de fängslade – det är människor som behöver någon som säger: Jag ser det som min plikt att ta hand om dig. Och så är mennoniterna pietister. De älskar verkligen Jesus.

När jag växte upp, på 1980-talet, hade mennoniter flyttat till städerna och blivit ett slags kapitalister i



BILD: ANNIE AXÉLL

enkla kläder, som så många andra. Men de försökte fortfarande leva enkelt. När en av mina släktingar skaffade en bil målade han över navkapslarna med svart färg så att de inte skulle glänsa!

**JOEL HALLDORF:** *Du menar att han medvetet nedgraderade sin bil?*

**KATE BOWLER:** Ja, precis! Men han köpte ändå en ny bil! (skratt) Vi är ju alla hycklare – vi människor är roliga på det viset!

**JOEL HALLDORF:** *Så är det verkligen. Men man kan ändå uppskatta strävan. Jag känner igen mycket av det du talar om från min egen uppväxt i en pingstförsamling. Men just enkelhet har varit svårt att slå vakt om i ett modernt, kapitalistiskt samhälle.*

**KATE BOWLER:** Ja, det har blivit orealistiskt för de flesta mennoniter, till och med de som lever i jordbrukssamhällen. För jordbruket kräver maskiner för miljoner. Den moderna kapitalismen har slagit hårt mot de här idealen.

**JOEL HALLDORF:** *Lewi Pethrus, pingströrelsens grundare i Sverige, var präglad av pietismens enkelhetsideal. Han bar enkla kläder och dog utan särskilt mycket pengar. Detta var hela rörelsens etos. Men från 1950-talet dök det upp väckelser som betonade rikedom på ett helt nytt sätt: framgångsteologin, som du ju studerat. Vad drog dig till ämnet?*

**KATE BOWLER:** Det började med att jag mötte en mennonitisk megakyrka där pastorn fick en motorcykel av församlingen, som han åkte omkring med på

scenen. Mennonitisk framgångsteologi – den kombinationen fick min hjärna att explodera! Jag kände att detta måste jag försöka förstå.

När jag började intervjua människor i den kyrkan insåg jag att de lever i en kultur som betonar ekonomisk tillväxt, men de har inte haft något andligt språk för strävan efter pengar eller att vilja ha saker. De ville få ihop kristendomen och kapitalismen.

En annan sak jag insåg var att mennoniter inte haft någon teologi för helande. Man har inte ens velat be för att sjuka ska bli friska.

**JOEL HALLDORF:** *För att man ser lidandet som en del av ens helgelseprocess?*

**KATE BOWLER:** Ja, precis – vi gillar det verkligen! Jag tror inte du kan förstå hur mycket vi gillar lidande (skratt). Vi ser oss själva som människor som lider.

**JOEL HALLDORF:** *Är det här ett exempel på att många kyrkor haft svårt att förhålla sig till den moderna människans längtan? Till hennes drömmar om materiellt välstånd och viljan att leva ett långt liv. När det inte alls berörs i kyrkorna sveper framgångsteologin in och skördar frukterna av en teologisk vilshenhet.*

**KATE BOWLER:** Detta har skett med många väldisciplinerade kristna rörelser. En kyrka som fördömer alkohol, rökning, otrohet och hustrumisshandel gör sig av med beteenden som hämmar kapitalistisk framgång. En följd effekt av frikyrklig moral är därför att medlemmarna blir rika. Forskare kallar det "redempt and lift".

Men det utmanar de ursprungliga idealen. Men-

## ”Det jag såg kunde driva mig till vansinne.”

noniter som flyttar till staden får svårt att upprätthålla sin blygsamma klädkod. När min mennonitiska barnvakt började gå till en megakyrka var det inte för att hon ville bli rik – hon ville bara få ha på sig jeans. Hon orkade inte med att ständigt röra sig motströms i sin tro, utan letade efter ett mer tidsenligt sätt att vara kristen.

**JOEL HALLDORF:** *I "Blessed", din avhandling om framgångsteologi, försöker du förstå vad som händer här – samtidigt som du formulerar en vass kritik.*

**KATE BOWLER:** Det jag såg kunde driva mig till vansinne. Människor som utnyttjas och församlingsbor som förväntas hylla pastorn på ett osunt sätt. Lägg till det ledarnas moraliska snedsteg som följs av en tre månader lång paus innan pastorn ska "återinsättas". Jag såg verkligen mycket elände.

Men vad var det som lockade människorna dit? Jag upptäckte att de uppfattade tron som en andlig kraft som gav dem en känsla av agens i sina egna liv. Sedan

förväntade de sig att deras tro skulle spilla över på deras kroppar och plånböcker, som ett vittnesbörd om Guds godhet. Det var på många sätt rörande.

**JOEL HALLDORF:** *När jag kommer till USA slås jag av att det finns en särskild sårbarhet här. En människa kan förlora jobbet och några månader senare står hon på gatan. Eftersom många har flyttat långt har de inte sin släkt runt sig och staten tar inte mycket ansvar. Idén om att jag är herre över mitt öde, eller centrum för Guds omsorg, måste kännas tröstande i en så utsatt situation.*

**KATE BOWLER:** Ja, framgångsteologin gör anspråk på att skydda människor från riskerna med att vara människa – särskilt i USA. Jag tänkte länge att den är ett skydd mot sårbarhet, och att det borde innebära att den är mindre vanlig i länder som Kanada och Sverige där de sociala skyddsneten är bättre. Men den finns och frodas även där.

**JOEL HALLDORF:** *Teologer som vill försvara den här teologin säger att den är "holistisk" i den meningen att hela livet innefattas av tron. I kontrast till mer abstrakta former av protestantism som ofta har negligerat kroppen och vardagen.*

**KATE BOWLER:** Ja, precis – eller så har de kunnat ta detta för givet. På Duke University, som är metodistiskt, finns en vacker kyrka med gotiska valv. Jag brukar påpeka för studenterna att här är framgångsteologi redan förverkligad. Här finns rikedom.

Problemet är att många av framgångsteologins kategorier inte är särskilt kristna. Häromdagen bad någon mig att berätta om fördelarna med att vara

kristen. Jag har, som du vet, gått igenom en tuff sjukdomstid och då har jag ägnat mycket tid åt att tänka på vad jag kan säga att Gud faktiskt lovar oss. Och det Gud lovar är sådant som närvaro, övernaturliga stunder av frid och en överväldigande kärlek.

Men allra mest... Ja, det här är kanske något som visar hur mennonitisk jag är. Det mesta vi lär oss om Gud är de insikter vi får genom vårt lidande – inte genom att gå runt smärtan. Så när någon säger till mig "Förklara det här med andlig hälsa för mig", då tänker jag: Jag vet inte om jag tror på det. De vackraste exemplen på kristen tro som jag känner till handlar om människors vars tro kostade dem mycket.

Vi lever i en kultur som älskar sociologi, och vill hitta statistiska fördelar med att vara kristen. Då vill jag vara den som säger: Nej, så är det inte. Om du blir kristen finns det en stor risk att ditt liv blir materiellt sämre. Vad säger du om det?

**JOEL HALLDORF:** *Men idag blir kyrkorna ständigt tvingade in i ett nyttospråk. Om vi har olika uppfattningar om vad som är sant i samhället, då kan vi bara övertyga varandra genom pragmatiska argument. Jag har själv sagt saker som att kristendomen är fantastisk, för den är så bra för demokratin. Men det är ju inte det som är grejen. Det är inte därför som kristna har samlats och bett genom åren.*

**KATE BOWLER:** Så sent som förra veckan försökte jag övertyga några vänner om att kyrkan var bra för att ömsesidigt beroende var en så bra grej! (skratt) Och de svarade: Så du menar att folk går till kyrkan bara för att de får en massa förmåner av det?

## ”Om du blir kristen finns det en stor risk att ditt liv blir materiellt sämre. Vad säger du om det?”

**JOEL HALLDORF:** *Och du svarade: "Vänta, låt mig formulera om det där..."*

**KATE BOWLER:** De här instrumentella argumenten, de är överallt nu. Ta bara alla lyckostudierna: denna tablåtillvända pseudovetenskap. Jag klarar inte av det. Hela wellness-industrin är en lätt sekularisering av framgångsteologin.

**JOEL HALLDORF:** *Förklara mer hur du tänker här. Du ser alltså en parallell mellan wellness-industrin och framgångsteologi?*

**KATE BOWLER:** Till att börja med är det identiska teman. Det handlar om hälsa, rikedom och lycka. Dessutom bygger allt på det man kallar "tro" som en modell för andlig makt. Det bottnar i en metafysik där man utgår från att det finns ett samband mellan en människas begär och hur världen materiellt ordnas runt henne.

Ett uttryck för det är tron på ordens kraft, att man till exempel kan manifesteras saker. Om man

uttalar sina önskningar, så blir de verkliga. Det här är den mest spridda religionen hos den på ytan sekulära Generation Z. Det liknar framgångsteologin, de har bara andra ord och praktiker. De använder sig av mantran, skriver ner sina önskningar i dagböcker, tillverkar visionstavlor och ägnar sig åt fokuserad meditation. Allt är olika former av "theologies of the mind" som bygger på idén att sinnet formar verkligheten. Det här genomsyrar hela den amerikanska självhjälpsindustrin.

**JOEL HALLDORF:** *Men låt oss säga att vi har en ung person här, och hon invänder: Att jag fokuserar på mina mål varje morgon hjälper mig att nå dem – vad är problemet med det? Vad är problemet om det gör människor rikare, lyckligare och friskare?*

**KATE BOWLER:** Jag är inte säker på att det gör människor lyckligare. I stället får det dem att förneka den verklighet de lever i, genom en strävan att "bekräfta" något som de hoppas ska ske. Ibland kanske det bara handlar om ett mildt förnekande av verkligheten, andra gånger är det en mer drastisk verklighetsflykt.

Något av det sorgligaste jag har upplevt är de här människornas begravnings. Teologin skapar en atmosfär av förnekelse som tvingar familjerna till väldigt onaturliga avsked. Det är så utsägligt sorgligt. Men det är en konsekvens av tron på att det enda verkliga är ens eget sinne.

Det finns en hjärtats teologi, en kroppens teologi och en sinnets teologi – och i USA är vi besatta av sinnet (*the mind*). Men när det överbetonas går det andra förlorat. Människor överger sina relationer, för

de klarar inte av den ärlighet som kärleken kräver. Dessutom ignorerar de den kunskap deras kroppar besitter. Våra kroppar vet hur man dör, och när det är dags måste vi låta dem göra det. Här finns sekler av visdom som vi helt ignorerar.

Något annat som skett är att vi har ersatt präster med terapeuter. Terapeuter är många saker, och många av dem är underbara, men de kan aldrig ersätta en präst. De har olika uppgifter. Till prästen kan man gå för att bekänna, men vi lever i en kultur som är så övertygad om sin oskuld att människor inte tror att de har något att bekänna.

**JOEL HALLDORF:** *En del verkar betrakta terapeuter som magiker som kan svepa in och ta bort vilket trauma som helst. Man säger: Det har hänt något fruktansvärt – men oroa er inte, vi har traumaexperter på plats. Det är som att vi inte erkänner hur djupt livet kan såra oss.*

**KATE BOWLER:** Har vi inte två ganska motstridiga teologier i rörelse just nu? Å ena sidan en fatalistisk idé om att "kroppen håller räkning" och att trauman sätter sig på cellnivå. Å andra sidan de som tror att allt handlar om ditt sinne. Om du för samman de här personerna så krockar de rejält.

**JOEL HALLDORF:** *Något jag saknar i samtalen är teman som visdom och mognad. Vår kultur hyllar de rika och vackra, men inte en vis gammal kvinna som kan vägleda sina barn och barnbarn.*

**KATE BOWLER:** Ja, vi för krig mot åldrande – för att inte tala om alla som lägger enorma summor på att försöka slippa dö. Idén om att vi ska kunna kontrol-

lera våra liv har gått så överstyr att vi har svårt att förstå vad det är att låta livet förvandla oss på djupet.

**JOEL HALLDORF:** *Innebär det inte att vi går miste om något fundamentalt när det kommer till att vara människor?*

**KATE BOWLER:** Ja, allt det vackra som livet ger oss har ett pris. Det finns ett citat av Bell Hooks som jag älskar, det är något i stil med: Det finns ingen trygghet i kärlek. Ju mer vi älskar, och ju närmare vi kommer döden, desto tydligare blir detta. Målet är att vi ska älska, men kärleken gör det smärtsamt att ta avsked. Det finns inget sätt att undfly det.

Men i vår kultur kan vi inte tala om förluster utan att anklagas för att vara pessimister. Det är ett exempel på hur wellness-industrin, precis som framgångsteologin, får människor att förneka verkligheten. Den enda skillnaden mellan de två är att wellness-folket har bättre ansiktskrämer!

**JOEL HALLDORF:** *Är det inte märkligt ändå? Alla vet ju att livet innebär lidande, död och förluster – och detta är något Bibeln talar om. Ändå väljer många, både i kyrkan och samhället, att undvika ämnet.*

**KATE BOWLER:** Ja, man kunde tänka att det här inte borde vara så svårt att förstå efter en period av pandemi och massdöd. Det finns något tragiskt i det, att vi blir som nyfödda barn varje gång något hemskt händer. Vi är helt oförberedda.

**JOEL HALLDORF:** *Just nu håller du på med ett projekt om välsignelser. Kan du berätta lite om detta? Hashtag*

*gen #blessed används ju i sociala medier när människor visar upp sina framgångsrika liv. Försöker du återvinna ett språk som håller på att banaliseras?*

**KATE BOWLER:** När jag fick min cancerdiagnos skrev jag min bok ur en akut känsla av ensamhet, rädsla och sorg. En sorg över att förvandlas från en person till ett problem som skulle lösas. Alla kulturella klichéer vi omger oss med – ”allting har en mening” eller ”när Gud stänger en dörr, öppnar han ett fönster” – gav mig väldigt lite, både teologiskt och personligt. De hjälpte mig inte förstå vad som hände, tvärtom.

Människor kom till mig som revisorer som ville göra räkenskap över mitt liv. De såg min sjukdom som en konsekvens av allt onyttigt jag ätit, eller så sa de: Det här är väl genetiskt – du borde ha vetat! Och jag ville bara säga: Nej, jag blev lika överraskad som du när något hemskt händer dig.

Det började som en brottning med de mörka sidorna av den framgångsteologi som genomsyrar vår kultur, och att vi använder ett andligt språk som hindrar oss från att vara sant mänskliga. Men sedan kom jag till en punkt där jag tänkte: Men vad *kan* jag då säga, konstruktivt, till andra – och mig själv – om de sätt på vilka Gud är närvarande i våra liv varje dag?

Uttrycket ”hashtag blessed” är något människor använder när de lägger upp bilder på sina vackra bikinikroppar eller sina idylliska jular. Det är ju så sociala medier funkar: Om du inte har hört nyheten om att andra människor är mer framgångsrika än du, då kommer de att bokstavligen *maila* det till dig. Praktiskt, eller hur? (skratt)



## ”Det enda som kräver ett tydligt kristet språk är hopp.”

Men vad är då ett gott kristet språk? När jag tänkte på det insåg jag att välsignelsen, rätt använd, faktiskt är just det. En av mina kollegor, Stephen Chapman, höll på med en bok om välsignelser och beskrev det som ett språk som hjälper en att sätta saker och ting på sin rätta plats. Man kan placera både det goda och det onda där de verkligen hör hemma. Välsignelser är ett bönespråk som hjälper oss att säga: Gud, genom allt som händer i mitt liv har du lovat att vara här. Det är inte bara en riktningslös meditation, utan Gud är verkligen närvarande i välsignelsen.

**JOEL HALLDORF:** *Det här rör vid ett dilemma i vår tid. Man påminns om det när man pratar med sina barn om tro. Hur kan man säga till ett barn: Gud bryr sig verkligen om dig – men det betyder inte att allt kommer ordna sig. Hur talar vi om att Gud verkligen bryr sig utan att förmedla bilden av honom som en kosmisk butler? Kan välsignelsen hjälpa mig att se att mitt liv är en berättelse där Gud är närvarande i allt som sker, även det svåra?*

**KATE BOWLER:** Just så! Jag tror att människor har lätt för att tänka på sina liv som en berättelse när de talar om kärlek. De vet att kärleken är en gåva men att den också har ett pris. På liknande sätt kan de relatera till sin egen livshistoria när man samtalar om mod. Mod och kärlek är teman som det är enkelt för människor att knyta an till.

Det enda som kräver ett tydligt kristet språk är hopp. Vi måste tala om Jesus när vi talar om hopp. Det finns ingen riktigt bra synonym för en Gud som blir närvarande i historien och i våra liv. Vi behöver ett språk som hjälper oss att tala om hur ömtåligt livet är men samtidigt visar oss att vi är älskade, som människor och i våra begränsningar. Så en fråga jag vill ställa genom allt jag gör är: Vem är du efter att livet har drabbat dig? Svaret är, hoppas jag, att du är en människa som är älskad.

Vi lever i en kultur som försöker övertyga oss om att det finns vinnare och förlorare – och som vill att du ska veta vilken grupp du tillhör. Här har vi som kyrka något viktigt att säga till alla som har vunnit – eller förlorat – sina krig.

---

**JOEL HALLDORF** är skribent och professor i kyrkohistoria vid Enskilda Högskolan. Kate Bowler är professor i religionshistoria vid Duke University i North Carolina. Hennes böcker *Blessed: A History of the American Prosperity Gospel* och *Everything Happens for a Reason (and other lies I've loved)* har gjort henne till en av USA:s mest uppmärksammade författare. Hon driver podden *Everything Happens*.